

16. Гельвановский М., Жуковская В., Трофимова И. Конкурентоспособность в микро-, мезо- и макроуровневом измерениях // Российский экономический журнал. – 1998. – №3. – С.67 – 77.
17. Розвиток секторів і товарних ринків України / В.О. Точилін, К.В. Гуменюк, Т.П. Загорська та ін.; В.О. Точилі (ред.); НАН України. Інститут економічного прогнозування. – К., 2001. – 398 с.

УДК 631.1:633.18(477)

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ КЛАСТЕРНИХ ФОРМУВАНЬ В РИСІВНИЦТВІ

Морозов Р.В. – д.е.н., професор, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. За нинішньої економічної ситуації підвищення конкурентоспроможності та інноваційної спрямованості діяльності сільськогосподарських підприємств і господарств галузі рисівництва можливе за рахунок реалізації заходів щодо розвитку інтеграційних процесів. Зростання гнучкості та адаптивності сільськогосподарських товаровиробників до складних умов демонструють різноманітні механізми кооперування та інтегрування, і як основний організаційний підхід серед них найбільшого поширення набуває кластерна організація виробництва і територій. Вважаємо, що для найбільш повного використання природних і просторових переваг території рисосіяння на нинішньому етапі розвитку галузі рисівництва необхідно створювати кластерні формування, адаптовані до ринкового середовища.

Стан вивчення проблеми. Концептуальні засади розвитку кластерних форм організації агропромислового виробництва в Україні знайшли відображення у працях вітчизняних вчених, зокрема, М.Ф. Кропивка [4; 7], М.Й. Маліка [7] та ін. Дослідженню конкретної кластерної моделі організації великотоварного агропромислового виробництва та розвитку економіки сільських поселень і територій присвячена праця Ю.О. Лупенка, П.Т. Саблука, М.Ф. Кропивка та інших дослідників [2]. Результати наукових досліджень вчених ННЦ "Інститут аграрної економіки" щодо формування великотоварного конкурентоспроможного агропромислового виробництва на основі розвитку кластерних систем знайшли висвітлення у праці "Аграрні кластери у запитаннях та відповідях" (2013) [1].

Враховуючи важливість проблеми формування та розвитку кластерних форм організації агропромислового виробництва у сучасних умовах, все ж до кінця залишаються не вивченими питання створення кластерних формувань на галузевому рівні. З огляду на це запровадження кластерних підходів у рисівництві є особливо доцільним.

Завдання і методика досліджень. Метою дослідження є обґрунтування організаційних засад створення кластерних формувань в рисівництві. Теоретичною і методологічною базою дослідження є системний підхід до вивчення

економічних процесів на засадах діалектичного методу пізнання, використання наукових розробок вітчизняних вчених з питань формування і розвитку кластерних форм організації агропромислового виробництва.

Результати досліджень. Концепція кластерів існує вже тривалий час, "кластер" має різні значення. Кластер (cluster) перекладається як скупчення, концентрація [1, с. 3]. У загальному вигляді термін "кластер" розглядається в літературних джерелах переважно як "група або сукупність елементів, що характеризуються спільними ознаками" [3, с. 332], "група усіх предметів" [5, с. 127]. Вітчизняні науковці у економіці кластер розглядають як "...сконцентровану на території групу взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих підприємств" [1, с. 3].

Зазначимо, що у сучасній науковій літературі деталізується визначення "кластера" стосовно особливостей аграрної економіки. Так, у загальнонауковому розумінні за визначенням М.Ф. Кропивка, О.В. Ковальнової та ін., "...кластер – це міжгосподарське територіальне об'єднання не тільки взаємодоповнюючих підприємств (як великого бізнесу, так і малого підприємництва), що співпрацюють між собою, формуючи замкнутий технологічний цикл великотоварного виробництва і реалізації конкурентоспроможної кінцевої продукції (товарів, послуг) при збереженні юридичної самостійності як його учасників, а і інфраструктурних складових, в числі яких органи державного управління та наукові установи, що створюють сприятливі умови для виробництва і просування продукції учасників кластера на продуктовому ринку" [7, с. 49, 50]. Крім того, науковці стверджують, що "...агропромислові кластери спеціалізуються на виробництві тих видів сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, виробництво яких найбільш ефективно і доцільне з точки зору використання земельних, природно-кліматичних і просторових переваг тієї або іншої сільської території і за рахунок цього фактора конкурентоспроможність кластерних формувань ще посилюється" [1, с. 4].

Враховуючи специфіку розміщення виробництва, наявний виробничий і науково-технічний потенціал та особливості функціонування галузі рисівництва, серед яких: потреба в раціональному використанні побудованих рисових зрошувальних систем, у тому числі необхідність реконструкції внутрішньогосподарської мережі рисових зрошувальних систем, ремонтно-відновлювальних робіт та капітального планування чеків; орієнтація на високоінтенсивний тип розвитку, пріоритетне впровадження ресурсозберігаючих, екологічно безпечних технологій вирощування нових високоврожайних сортів рису; забезпечення конкурентоспроможності виробництва продукції рисівництва, передусім за рахунок спеціалізації та концентрації, найбільш придатним типом агропромислового об'єднання кластерної організації є інноваційний (науково-виробничий) кластер. У даному контексті також слід враховувати, що оригінальне насіння рису, насіння еліти та вищих репродукцій вирощуються лише в мережі Інституту рису Національної академії аграрних наук України, науковцями реорганізована й удосконалена система насінництва рису, що дозволяє повністю задовольнити потреби галузі рисівництва вітчизняним високоякісним насінням, опрацьована технологія вирощування рису з врахуванням вимог охорони навколишнього середовища для господарств України.

Інноваційний (науково-виробничий) кластер – це самоврядне науково-виробниче агропромислове об'єднання виробників рису, підприємств, які займаються прийманням на зберігання і переробкою рису, підприємств, які займаються допоміжними видами економічної діяльності (технічним обслуговуванням і експлуатацію зрошувальних систем), а також спеціалізованої науково-дослідної установи, що забезпечує впровадження інновацій у виробництво (рис. 1).

Рисунок 1. Модель інноваційного (науково-виробничого) кластера в рисівництві

Слід зазначити, що інноваційний (науково-виробничий) кластер передбачає складну організаційну структуру, засновану на наступних організаційних блоках:

- ядро інноваційного (науково-виробничого) кластера – спеціалізована науково-дослідна установа (Інститут рису Національної академії аграрних наук України);

- кластероутворюючий блок – виробники рису (господарські товариства, державні підприємства, приватні підприємства, сільськогосподарські виробничі кооперативи, фермерські господарства), підприємства, які займаються прийманням на зберігання і переробкою рису, підприємства, які займаються

допоміжними видами економічної діяльності (технічним обслуговуванням і експлуатацію зрошувальних систем);

- внутрішня інфраструктура (підприємства, які займаються оптовою торгівлею сільськогосподарською технікою, підприємства, які займаються виробництвом машин та устаткування для сільського господарства, агросервісні та транспортні підприємства);

- зовнішня інфраструктура (органи державної влади і місцевого самоврядування, сільськогосподарські дорадчі служби, сільськогосподарські дорадники і експерти-дорадники, громадські організації, інститути ринкової інфраструктури, фінансова і допоміжна інфраструктура, науково-освітні установи та ін.).

Інноваційний (науково-виробничий) кластер створюється для забезпечення інноваційного розвитку його учасників, організації постачання наукоємної продукції первинним виробники рису та просування сільськогосподарської продукції по продуктовому ланцюгу.

Дослідження дають підстави виділити такі принципи побудови системи економічних відносин між учасниками кластера:

- добровільна участь в об'єднанні;
- рівноправність всіх учасників об'єднання;
- прийняття рішень за схемою: "один учасник – один голос";
- обов'язковість виконання спільно прийнятих рішень та укладених об'єднанням угод;
- пріоритетність захисту законних інтересів суб'єктів господарювання – учасників об'єднання;
- врахування в діяльності об'єднання інтересів усіх зацікавлених сторін;
- відкритість та доступність інформації про діяльність об'єднання, що не становить комерційної таємниці.

На основі дослідження теоретичних підходів до створення кластерних формувань агропромислового спрямування можна сформулювати основні принципи кластерної організації виробництва в рисівницькій галузі. Принципи кластерної організації виробництва наступні [2; 7]:

- спільний для всіх учасників бренд (в галузі рисівництва це можуть бути певні види сільськогосподарської продукції – рис, крупа рисова, що є похідним першого порядку від продовольчого зерна рису та інші побічні продукти);

- наявність лідера (інтегратора), що визначає довготривалу господарську та інноваційну стратегію всіх учасників кластера (лідером може бути наукова установа – Інститут рису Національної академії аграрних наук України);

- добровільність членства в кластері всіх учасників об'єднання;
- спільна дистрибутивна мережа виведення продукції галузі рисівництва на внутрішні та зовнішні ринки;

- кооперація і довіра, що ґрунтуються на паритетному обміні між учасниками продуктового ланцюга;

- більш високі стандарти якості вироблюваної продукції;

- тісна взаємодія агропромислового об'єднання кластерної організації з органами влади та місцевого самоврядування на засадах державно-приватного партнерства.

Узагальнюючи вищевикладене, можна стверджувати, що діяльність агропромислового об'єднання кластерної організації повинна сконцентрувати

навколо себе не тільки виробників рису, а і інші підприємства, зокрема підприємства, які займаються прийманням на зберігання і переробкою рису, підприємства, які займаються технічним обслуговуванням і експлуатацію рисових зрошувальних систем, створюючи стійкі зв'язки.

На нашу думку, створення в рисівництві інноваційного (науково-виробничого) кластера буде сприяти реалізації Галузевої комплексної програми "Рис України 2010–2015 роки" [6] за умов використання синергетичного ефекту внаслідок інтеграції, поєднання і взаємопосилення діяльності державних (органи державної влади та органи місцевого самоврядування) і приватних (інноваційний кластер) партнерів.

Таким чином, для найбільш повного використання природних і просторових переваг території рисосіяння на нинішньому етапі розвитку рисівництва необхідно створювати кластерні формування, адаптовані до ринкового середовища. Враховуючи наявний виробничий і науково-технічний потенціал та специфіку розміщення виробництва, найбільш придатним об'єднанням кластерного типу в рисівництві є інноваційний (науково-виробничий) кластер.

Висновки та пропозиції. Створення в рисівництві інноваційного (науково-виробничого) кластера із подальшим налагодженням прямого співробітництва з державними партнерами дозволить трансформувати порівняльні переваги території рисосіяння у конкурентні на основі ефективнішого використання природно-ресурсного, інфраструктурного потенціалу цих територій, підсилити конкурентні переваги через налагодження прямих зв'язків між учасниками кластера, забезпечити доступ до інновацій, знань, що суттєво поліпшать структуру та якість виробництва конкурентоспроможної галузевої продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аграрні кластери у запитаннях та відповідях / [Кропивко М. Ф., Лупенко Ю. О., Малік М. Й. та ін.]; за ред. М. Ф. Кропивка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 30 с.
2. Кластерна модель організації великотоварного агропромислового виробництва та розвитку економіки сільських поселень і територій / [Лупенко Ю. О., Саблук П. Т., Кропивко М. Ф. та ін.]; за ред. М. Ф. Кропивка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 44 с.
3. Клименко М. О. Основи та методологія наукових досліджень : навч. посіб. / Клименко М. О., Феценко В. П., Вознюк Н. М. – К. : Аграрна освіта, 2010. – 351 с.
4. Кропивко М. Ф. Кластерний підхід до управління сільським розвитком / М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2008. – №5. – С. 55–58.
5. Осовська Г. В. Економічний словник / Осовська Г. В., Юшкевич О. О., Завадський Й. С. – К. : Кондор, 2007. – 358 с.
6. Про затвердження Галузевої комплексної програми "Рис України 2010–2015 роки" / Мінагрополітики, НААН України, 14.10.2010, № 647/139. – (Нормативний документ Мінагрополітики, НААН України. Наказ): [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1021.6738.0>

7. Управління комплексним розвитком агропромислового виробництва і сільських територій / [Саблук П. Т., Кропивко М. Ф., Булавка О. Г. та ін.]; за ред. П. Т. Саблука, М. Ф. Кропивка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 454 с.

УДК: 330.341.1:330.322:627.25:(477)

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Непом'яца О.В. - аспірант, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Світовий досвід економічної науки показує, що розвиток національної економіки будь-якої країни світу в XXI столітті тісно переплітається з інтелектуалізацією основних чинників виробництва. І саме інноваційно-інвестиційний шлях розвитку є найефективнішим механізмом виведення економіки з кризового стану на новий високотехнологічний етап.

Стан вивчення проблеми. Огляд економічної літератури показав, що для характеристики інноваційних та інвестиційних процесів достатньо часто вживаються наступні поняття “інновація”, “інвестиція”, “інноваційно-інвестиційний розвиток”, “інвестиційна діяльність”. Висвітленню цих питань приділено увагу в працях таких фахівців як І.В. Космидайло, О.І. Амоша, В.М. Гейець, Ж.А. Говоруха, О.І. Волков, Т.О. Скрипко, Т.П. Ткаченко, Р.В. Тульчинський, І.М. Підкамінний, В.С. Ціпуринда, Фостолович В.А., Соловійов В.П. та інші.

Оцінювання сучасного стану інноваційно-інвестиційного розвитку суб'єктів господарювання та формування практичних рекомендацій щодо його прискорення неможливе без дослідження економічного змісту цього поняття.

Проте, незважаючи на всю цінність існуючих проведених досліджень за вищезазначеними питаннями, на сьогоднішній день поняття “інноваційно-інвестиційний розвиток” ще не конкретизовано.

Завдання і методика досліджень. З'ясування економічної сутності поняття “інноваційно-інвестиційний розвиток”, “інвестиційна діяльність” в цілому та дефініції “інноваційно-інвестиційний розвиток підприємств сфери водного господарства” зокрема.

Для дослідження використовувалися такі методи: діалектика наукового пізнання – дозволяє проаналізувати та передбачити розвиток ситуації та розробити пропозиції; аналіз та синтез – для встановлення структури та набору первинних показників для аналізу та прогнозування, та деталізації об'єкту дослідження; системний підхід – для досягнення збалансованості економічної вигоди та екологічної безпеки водокористування; статистичний – для опрацювання статистичних даних; аналітичний – для відображення динаміки основних показників розвитку водного господарства.